

Information Sheet

Protecting the human rights of adults with decision-making disabilities

4. Ulezi

Sheria ya Ulezi na Utawala ya mwaka 1990 inatambua kwamba watu ambao hawana uwezo wa kufanya maamuzi ya busara kwa ajili yao wenyewe wanaweza kuhitaji msaada wa ziada na usaidizi sio tu kuhakikisha ubora wao wa maisha unadumishwa, lakini pia kuwalinda kutokana na hatari ya kupuuzwa, unyonyaji na unyanyasaji.

Ulemavu wa kufanya maamuzi unaweza kuathiri uwezo wa mtu kusimamia mambo mbalimbali ya maisha yake. Watu wenye ulemavu wa kufanya maamuzi mara nyingi hutegemea viwango tofauti vya msaada kutoka kwa wengine ili kufikia ubora mzuri wa maisha ndani ya jamii. Msaada huu mara nyingi hutolewa na watu ambao tayari wanahusika katika maisha yao, kama vile familia, marafiki na watoa huduma.

Sheria inampa mtu mwenye uwezo wa kuteua mlezi wa kudumu kwa kujaza formu ya uwezo endelevu wa ulezi (tazama [Karatasi ya habari 9](#)). Pale ambapo hii haiwezekani au mtu amechagua kutokamilisha uwezo endelevu wa ulezi, Sheria hiyo inaeleza kuwa Mahakama ya Utawala wa Jimbo (Mahakama) inaweza kuteua mlezi kwa mtu mwenye ulemavu wa kufanya maamuzi. Hii inaruhusu mlezi kuteuliwa kama mwamuzi mbadala.

Mlezi anaweza kuteuliwa kufanya maamuzi ya kibinafsi, ya maisha, matibabu na utafiti wa matibabu kwa maslahi bora ya mtu mzima ambaye hana uwezo wa kufanya maamuzi ya busara kwa ajili yake wenyewe kwa sababu anaweza kuwa na shida ya akili, ulemavu wa akili, ugonjwa wa akili au jeraha la ubongo.

Kwa sababu uteuzi wa mlezi unahusisha kuondoa haki za msingi za kufanya maamuzi ya mtu, ni hatua ambayo inachukuliwa na Mahakama kama hatua ya mwisho - baada ya hatua za kuzuia kidogo tu za kuhakikisha ustawi na usalama wa mtu zimezingatiwa na kupatikana kuwa hazitoshi au hazifai.

Je, aina gani ya maamuzi?

Mlezi ana mamlaka ya kisheria ya kufanya maamuzi ya kibinafsi, ya maisha, matibabu na utafiti wa matibabu kwa niaba ya mtu mwenye ulemavu wa kufanya maamuzi.

Maamuzi haya mara nyingi yanahusiana na kazi, mipango ya maisha au matibabu na huduma za afya. Mamlaka ya kufanya maamuzi ya amri ya mlezi inaweza kuwa mdogo kwa maeneo maalum kama vile matibabu na maamuzi ya malazi (amri ndogo) au kuomba kwa maeneo yote ya maisha ya mtu (amri ya jumla).

Kuna baadhi ya maamuzi ambayo mlezi hawezi kufanya. Haya ni pamoja na:

- kupiga kura kwa niaba ya mtu anayemwakilisha
- kufanya au kubadilisha wosia kwa niaba ya mtu anayemwakilisha bila amri kutoka Mahakama Kuu
- kutoa idhini kwa ndoa ya mtu anayemwakilisha au mtoto wao mdogo
- kukubali kufungiwa kwa mtu anayemwakilisha bila amri kutoka kwa Mahakama
- kutoa ruhusa ya utoaji mimba. Kwa kukosekana kwa Amri halali ya Afya ya Mapema ambayo mtu aliyewakilishwa ameelezea matakwa yake juu ya mwenendo wa utoaji mimba, ni Mahakama tu inayoweza kukubali utendaji wa utoaji mimba. Uamuzi kama huo unafanywa tu ikiwa Mahakama imeamua kwamba mtu huyo hana uwezo wa kufanya maamuzi ya busara juu ya utoaji mimba unaofanywa kwake, na kwamba utendaji wa utoaji mimba ni kwa maslahi yake bora. Matakwa ya mtu anayewakilishwa yanazingatiwa katika kuamua maslahi bora.
- kutoa idhini ya kuasilia kwa mtoto na mtu anayemwakilisha.

Maslahi mazuri

Mlezi anatakiwa kutenda kwa maslahi bora ya mtu anayewakilisha na:

- kutetea mtu husika
- kuhamasisha mtu kushiriki iwezekanavyo katika maisha ya jamii
- kuhimiza na kumsaidia mtu kujitunza na kufanya maamuzi kuhusu maisha yake mwenyewe
- kumlinda mtu dhidi ya kupuuza, unyanyasaji na unyonyaji
- kuwasiliana na mtu na kuzingatia matakwa yao
- kudumisha mahusiano yoyote wa kuunga mkono na mtu anaweza kuwa nayo
- kudumisha mazingira ya kitamaduni, lugha na dini ya mtu.

Je, nani anaweza kuteuliwa kuwa mlezi wa mtu?

Mtu anayeteuliwa kama mlezi lazima:

- awe na umri usiopungua miaka 18
- akubali kuwa mlezi kwa mtu ambaye maombi yanafanywa
- awe tayari kutenda kwa maslahi bora ya mtu wakati wote na kuhimiza uhuru wa mtu, uamuzi wa kibinafsi na ushiriki katika maisha ya jamii
- kutokuwa katika nafasi ambapo maslahi yake mwenyewe yanapingana na maslahi bora ya mtu aliyewakilishwa.

Katika hali ambapo hakuna mtu aliye tayari, anayefaa au anayepatikana kuchukua jukumu la mlezi, Wakili wa Umma anaweza kuteuliwa na Mahakama kama Mlezi wa Hatua ya Mwisho.

Mapitio ya Amri za Ulezi

Mahakama ya Utawala ya Jimbo inahitajika kupitia amri zote za walezi angalau kila baada ya miaka mitano lakini, kulingana na hali, ukaguzi unaweza kufanywa mapema.

Ikiwa mlezi aliyeteuliwa hapatikani tena kutimiza majukumu yake kwa mtu anayemwakilisha, maombi yanaweza kufanywa kwa Mahakama kwa mlezi mpya kuteuliwa.

Mtu yeyote ambaye ana nia ya mahitaji ya mtu mwenye ulemavu wa kufanya maamuzi anaweza kuomba kwamba Mahakama ya Utawala wa Jimbo ipitie amri hiyo. Ikiwa masuala yatatatuliwa na hakuna haja tena ya amri, Mahakama inaweza kubatilisha amri au ikiwa mtu ana wasiwasi kwamba mlezi hafanyi kazi kwa maslahi ya mtu, Mahakama inaweza kuteua mlezi mwingine.

Ukaguzi utafanywa na Mahakama ikiwa mlezi:

- atakufa
- anataka aachiwe huru kutoka kwenye majukumu yao
- hawezi tena kutekeleza jukumu hilo kwa sababu ya kutokuwa na uwezo wa kimwili au kiakili
- anapatikana na hatia ya kupuuza au utovu wa nidhamu kuhusiana na mtu huyo.

Mamlaka ya mlezi hukoma juu ya kifo cha mtu anayemwakilisha.

Ushauri na msaada kwa walezi

Ikiwa mlezi hana uhakika juu ya maamuzi gani ya kufanya kwa maslahi bora ya mtu aliyewakilishwa anaweza kufanya maombi kwa Mahakama ya Utawala wa Jimbo kwa maelekezo juu ya hatua gani inapaswa kuchukuliwa (tazama [Karatasi ya Habari 3](#)).

Vinginevyo, anaweza kuwasiliana na Ofisi ya Wakili wa Umma ili kujadili chaguzi zinazopatikana kwake.

Kwa habari zaidi wasiliana kupitia

Ofisi ya Wakili wa Umma

PO Box 6293, EAST PERTH WA 6892

Simu: 1300 858 455

Barua pepe: opa@justice.wa.gov.au

Tovuti: www.publicadvocate.wa.gov.au

Taarifa iliyotolewa katika karatasi hii imetolewa kwa hiari kama utumishi wa umma. Taarifa na ushauri unaotolewa unapatikana kwa nia njema lakini hutolewa tu kwa msingi kwamba wasomaji watawajibika kufanya tathmini yao wenyewe ya mambo yaliyojadiliwa humu na kwamba wanapaswa kuthibitisha uwakilishi, taarifa na taarifa zote muhimu. Si Jimbo la Australia Magharibi ("Jimbo") au wakala au chombo chochote cha Serikali wala mfanyakazi au wakala yeyote wa Serikali au wa wakala au chombo chochote cha Serikali hatawajibika kwa hasara au uharibifu wowote utakaosababishwa na kama au si kwa sababu ya uzembe unaotokana na matumizi au kutegemea habari au ushauri wowote uliotolewa katika Miongozo.

Dec 2024